

In dit proefschrift wordt gedrag van mensen in een sociaal dilemma onderzocht. Een sociaal dilemma is een situatie waarbij het belang van een individu botst met dat van een groep mensen. De visstand op zee, een natuurlijke hulpbron, is een voorbeeld. Een visser maakt meer winst naarmate hij meer vangt, dus het is in zijn eigenbelang om veel te vangen. Echter, voor de maatschappij als geheel is dit schadelijk. Niet alleen maakt de visser het voor anderen moeilijker om vissen te vangen, ook de aangroei van de visstand loopt vertraging op, waardoor toekomstige vissers minder kunnen vangen.

Economische theorie neemt aan dat agenten puur uit eigenbelang handelen. Deze aanname lijkt onrealistisch, maar zorgt voor scherpe voorspellingen. Zonder de aanwezigheid van een overheid om gedrag te reguleren, ontstaat een situatie in het sociale dilemma waarbij zowel de visser als de maatschappij verliest: de natuurlijke hulpbron zal verdwijnen. Uit laboratoriumonderzoeken blijkt dat de werkelijkheid milder is dan voorspeld. In een kunstmatige omgeving wordt een sociaal dilemma situatie nagebootst in spelvorm. Het blijkt dat subjecten, meestal studenten, pro-sociaal gedrag vertonen in een vroegtijdig stadium van het spel. Maar naarmate het spel vaker wordt gespeeld, leren studenten dat het loont de hulpbron te verbruiken. Informele instituties keren dit proces om. Dit zijn regels die agenten rondom een sociaal dilemma onderling gebruiken om gedrag te reguleren. Dergelijke instituties zijn belangrijk voor overheidsbeleid, want niet overal kan een overheid ingrijpen. Twee veel bestudeerde informele instituties zijn straffen en beloningen. Als de mogelijkheid wordt geboden om slecht gedrag zoals overbevissing onderling te straffen, blijkt dat subjecten in laboratoriumexperimenten pro-sociaal gaan handelen. Hetzelfde geldt voor het beloningsmechanisme. De lessen uit het traditionele laboratorium lijken goed nieuws voor een overheid: mensen kunnen onderling zorgen dat een tragedie rondom een hulpbron wordt vermeden. Dit bespaart de overheid veel geld en moeite.

De eerste twee studies van het proefschrift gaan dieper in op de aard van het beloningsinstituut en geven een minder rooskleurig beeld. In het laboratorium wordt een situatie rondom een natuurlijke hulpbron nagebootst. Studenten kunnen elkaar belonen en kunnen elkaar ook direct wederbelonen nadat ze elkaars gedrag aan de hulpbron hebben gezien. De mogelijkheid tot wederbelonen is nooit eerder onderzocht, maar lijkt een realistisch aspect van het alledaagse leven. Als iemand je helpt, dan ben je geneigd om een wederdienst te bewijzen. Dit

Stoop, J.T.R. (2011) *Laboratory and field experiments on social dilemmas*. Proefschrift. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

gedrag wordt in sterke mate teruggevonden in het laboratorium. De focus op het wederbelonen is zelfs zo groot dat de natuurlijke hulpbron in het spel volledig uitput. Studenten ontdekken dat ze niet meer afhankelijk zijn van een grote groep mensen wanneer ze zich concentreren op het uitruilen van beloningen met slechts één ander. Echter, een algemene vorm van kritiek op laboratoriumexperimenten is dat het onduidelijk is hoe voorspellend laboratoriumresultaten zijn voor gedrag in de echte wereld. Om die reden wordt het traditionele laboratorium vervuld voor de echte wereld: een recreatieve visvijver. De derde studie vergelijkt het gedrag van sportvissers in een spel waarin een sociaal dilemma wordt nagebootst.

Dit gedrag wordt eerst gemeten in een kunstmatig laboratoriumexperiment. De resultaten verschillen niet veel van wat studenten doen in het laboratorium: een redelijke mate van pro-sociaal gedrag in de eerste periodes, maar meer en meer kiest men voor zichzelf in latere periodes. Vervolgens wordt gedrag in een soortgelijk spel bij de visvijver getest met een veldexperiment. Elke vis die een visser vangt, moet mee naar huis worden genomen, maar elke vis die een visser niet vangt, levert geld op voor drie anonieme andere vissers. Vissen is dus het eigen belang en niet vissen het groepsbelang. In tegenstelling tot de laboratoriumresultaten, maar overeenkomstig met de voorspelling van klassieke economische theorie, is er geen enkel bewijs voor pro-sociaal gedrag. Vissers vangen steeds zo veel mogelijk als ze kunnen. Met behulp van een aantal extra experimenten wordt de oorzaak van het verschil tussen het laboratorium en het veld geleerd: de activiteit.

In de laatste twee studies wordt gekeken naar de effecten van straffen en beloningen. De vissers in het veldexperiment gebruiken de instrumenten zoals in het traditionele laboratorium: te veel vissen wordt gestraft, weinig vissen wordt beloond. Maar, in tegenstelling tot in het laboratorium zorgen de instrumenten niet voor meer pro-sociaal gedrag. Het proefschrift laat zien dat er situaties zijn waarbij de overheid er niet zomaar op kan vertrouwen dat mensen in onderling overleg het uitsterven van een natuurlijke hulpbron kunnen vermijden. Dit gaat in tegen de resultaten van laboratoriumonderzoeken, die vaak aangeven dat dit wel kan. De overheid zou grondiger onderzoek moeten doen naar dit fenomeen.

JAN STOOP

Postdoc onderzoeker aan de Erasmus Universiteit Rotterdam